Литература

Бебель Г. Фацетия. – Лейпциг, 1931. *Мелетинский* Е.М. Историческая поэтика новеллы. - М., 1990. Михайлов А.Д. Старофранцузская городская повесть «фаблио» и вопросы специфики средневековой пародии и сатиры. - М., 1986. *Пермяков* Г.Л. Основы структурной паремиологии. - М., 1988. Он же. От поговорки да сказки. - М., 1970. *Реутин* М.Ю. «Пляска смерти» в Средние века // Arbor mundi. (Мировое древо). - Вып. 8. - М., 2001, С. 9-38. Вюрцбургская «пляска смерти» / Пер. М.Ю.Реутина и Е.В.Родионовой // Arbor mundi. (Мировое древо). - Вып. 8. - М., 2001, С. 74-84. *Реутин* М.Ю. Народная культура Германии: Позднее средневековье и Возрождение. - М., 1996, с. 94-95. *Реутин* М.Ю. Народная культура Германии: Позднее средневековье и Возрождение. - М., 1996, с. 47-48. *Реутин* М.Ю. I («Карнавал») и гл. II («Устная культура средневекового города») книги: Народная культура Германии: Позднее средневековье и Возрождение. - М., 1996. *Koestler* A. The Comic // Insight and Outlook. An Inquiry into the Common Foundations of Science, Art and Social Ethics. - N.Y., 1949. - P. 3-110. *Kuttner* G. Wesen und Formen der Deutschen Schwankliteratur des 16 Jahrhunderts. – Berlin, 1934. *Maranda* E.K., Maranda P. Structural Models in Folklore and Transformational Essays. - The Hague, Paris, 1971. - P.23.

ДЕГТЯРЕНКО В., ЖЕСТКОВ С.
(Запорізький нац. ун-тет)

ПРОФЕСІЙНА МОВА СПОРТУ ТА СПОРТИВНИЙ ЖАРГОН ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Спорт справедливо називають „соціокультурним феноменом XX ст.”. В силу свого всеобсяжного, універсального характеру він виступає не тільки як вузькопрофесійна діяльність людини, але й як частина культурного, політичного, економічного життя певної країни і водночас традицій і свідомості народу [Попов Р.В. 2003, с.8]. Для лінгвістів спорт виявляється невичерпним джерелом дослідницького матеріалу (лексикографічний опис спортивної термінології, багатоаспектні дослідження терміносистем різних видів спорту, порівняльні студії спортивних терміносистем різних мов тощо). Ці загальні фактори, а також засади когнітивно-комунікативного підходу до мовних явищ, який полягає у «... концентрації уваги на homo loquens – людині з її системою уявлень, знань і цінностей» [Приходько А.М. 2003, с.11] дозволяють окреслити коло завдань дослідження професійної мови спорту та спортивного жаргону як джерела поповнення словникового складу сучасної німецької мови: 1) проаналізувати лінгвокогнітивні механізми переносу лексичного значення із спортивної сфери в узус носіїв мови; 2) дослідити неосемантизми, що перейшли у мову загального спілкування із термінологічних підсистем різних видів спорту. Треба наголосити, що подібні питання вже турбували дослідників (Чудинов А.П., Артемов Р., Баранов А.Н., Дрьосігер Х.Х. та інші).

Той факт, що сучасна літературна німецька мова (Standartsprache) дедалі частіше підпадає під вплив професійних мов (Fachsprachen), наголошувався вже неодноразово. За підрахунками лінгвістів [Mackensen L. 1991] до основного словникового фонду німецької мови останнім часом потрапили понад 50 000 професіоналізмів. Оскільки ж одним із інтенсивних джерел поповнення лексичного складу є саме професійна мова спорту, то деякі мовознавці говорять навіть про тенденцію до «**спортивизації**» (Versportung) німецької мови сьогодення [Braun P. 1998, S. 252].

На відміну від злодійського арго та професійних мов (наприклад, давніх ремісницьких жаргонів) у спортивній підсистемі мови момент збереження таємниці виробництва не відіграє суттєвої ролі, бо до останньої відносять більшою частиною назви видів спорту, спортивних приладів, вправ і правил. Дуже чітко цю професійну спрямованість словника можна прослідкувати на прикладі так званої «німецької мови гімнастики» („die deutsche Turnsprache"), у формуванні якої брав учать відомий «батько гімнастики» Ф.Ян (1778-1852). Як підхід до снаряду (*Seitstand – бокова стійка* тощо), так і вправи мають точні позначення (розрізняють *Felge vorlings rückwärts oder vorwärts – оберт обличчям до снаряду вперед або назад, Felge rücklings rückwärts oder vorwärts – оберт спиною до снаряду вперед або назад, freie Felge – вільний оберт, Felge unter den Holmen – оберт під брусами*) [Mehl E. 1978].

Поряд із професіоналізмами в спорті виникають також позначення, які не можна визначати якспеціальні. Вони називають предмети або обставини, для яких вже існують спеціальні терміни; так, ‚ворота' (*das Tor)* спортсмени і глядачі називають *Kiste (ящик), Gehäuse (коробка), Laden (крамниця), Arche (ковчег), Heiligtum (святиня).* У цьому випадку ми маємо справу з жаргонізмами. Істотною для більшості спортивних жаргонізмів є емоційна забарвленість, яка прив'язана до цих виразів й інколи майже повністю перекриває основне предметне значення слова. При цьому значно більша кількість жаргонізмів відома для тих видів спорту, що викликають у глядачів найсильніші емоції та афекти, як-от футбол, велоперегони або бокс.

Прикладами інших жаргонізмів із сфери футболу можуть бути ‚*шкіра*' (*Leder*) або ‚*кулька для гри*' (*Murmel*) як позначення м'яча; в першому випадку номінація здійснюється за матеріалом, з якого м'яч зроблено, у другому – за його формою та призначенням. ‚Наносити удари повз воріт' в німецькій **–** це *bolzen*, ‚поганий гравець' **–** *Bolzer*, ‚грубо грати, бити по ногах' **–** *holzen*. *Holzen* прийшло у мову футболу із давньої студентської мови, до якої воно, в свою чергу, потрапило із арго, злодійського жаргону. Про це свідчить також функціонування лексеми *Holzerei* у значенні ‚бійка'. ‚*Bolzen*' не відноситься безпосередньо до однокореневого технічного терміну (*Bolzen* – болт, шворінь). В даному випадку актуалізується його застаріле значення «*постріл*» (наприклад, арбалетний) – мя'чем, яким немов би стріляють з великою силою.

У велосипедному спорті численними є позначення велосипеду, причому негативно забарвлені вирази переважають. Пейоративний відтінок мають *Drahtesel* (*віслюк із дротів*), *Drahtkommode (дротяний комод), Karre (візок), Tretmühle (східчасте колесо), Drahtziege (дротяна коза), Gummiziege (гумова коза), Bock (підставка, козли), Mühle (млин), Schlitten (санчата);* натомість номінації *Maschine (машина), Stahlroß (стальний кінь), Superrad (суперколесо),* мають позитивне забарвлення. Для всіх наведених прикладів важливим є ще й семантичний аспект «грунтовного знання володаря про свій апарат».

Поряд із такими жаргонізмами, сфера вживання якиих обмежується переважно одним видом спорту, існують ішні, загальновживані. Частково це англіцизми: *Fight – Kampf (боротьба), Match –Wettkampf (змагання, матч), Finish – Endspunkt*, *Endkampf (фініш), fit – tauglich, fähig zu Leistungen (готовий показативисокі результати, тренований).* Виразами такого роду є також *Form – форма* (пор. бути в хорошій формі, мати добру спортивну форму), *Klasse – клас* (пор. на клас (рівень) краще, показати високий клас), *Kanone – гармата* (видатний спортсмен перевершує всіх інших як гармата меншу за розмірами та калібром вогнепальну зброю; крім того, можна порівняти із *Kanon* – масштаб, мірило), *As – туз* (ас, походить від назви найсильнішої грального карти). Невипадково всі ці вирази зустрічаються й у мові повсякденного спілкування, і інколи вже не можна чітко

визначити, перейшли вони із мови спорту в мову повсякденного спілкування, чи навпаки. В будь-якому разі звертає на себе увагу зв'язок між спеціальним лексиконом спорту і лексиконом загального вжитку.

Отже, мова повсякденного спілкування є ареною, на якій з'являються спортивні вирази різного роду: *starten – стартувати, починати (щось починати, запускати), Runde – раунд* (*останній раунд*), *Endspurt – фінішний спурт (фінальні зусилля, спрямовані на подолання перешкод і досягнення мети),* Halbzeit половина гри, тайм (у значенні «пауза», «кінець»: *jetzt ist aber Halbzeit! – на сьогодні закінчуємо!*), *Tiefschlag – удар нижче лінії поясу* (заборонений прийом; пор. нанести комусь удар нижче лінії поясу), *auszählen – відлічувати секунди при нокауті/нокдауні в боксі (зняти з рахунків, перемогти когось)*. Часто жаргонізми вживаються поряд із професіоналізмами і спортивними термінами, потрапляючи завдяки своїй образності й емотивній забарвленості шляхи до літературної мови (наприклад, у газетних статтях навіть за межами спортивних рубрик). Тут вони створюють ефект «жаргонізації» мас-медійного дискурсу, особливо якщо виступають не поодинці. І це стосується не тільки випадків буквального вживання спортивних виразів (*Sie standen sich gegenüber wie zwei Boxer im Ring*). [Дегтяренко В.С., Жестков С.Г. 2008, с. 78]

Якщо спортивні вирази достатньо довго вживаються у повсякденному спілкуванні, вони поступово отримують нові, загальні семантичні ознаки, а первинний образний зміст настільки „блідне", що дає можливість їхнього використання також і в інших комунікативних ситуаціях. Проілюструємо це положення наступними прикладами: *Laufbahn – бігова доріжка* (починаючи вже з 18 ст. у значенні ‚*кар'єра*', пор.: *er begann seine Laufbahn), Sprungbrett – трамплін, Außenseiter – аутсайдер*.

Особливо цікавим є останній приклад, бо він дає змогу прослідкувати цілий ланцюжок семантичних переносів. Слово *Außenseiter* є калькою з англійського (outsider) і позначало спочатку коня, якому виділялася бокова бігова доріжка, і який через це був приречений на поразку під час перегонів. Скоро ця лексема закріпилася в інших видах спорту, в першу чергу у змаганнях з бігу. Номінацію було переосмислено, виходячи не з умов бігу (‚*Außenbahn*' *бокова бігова доріжка*), а з фактору «невеликі шанси на перемогу», який став домінантним, так що у тому, що аутсайдер біжить по внутрішній доріжці, більше не вбачалося внутрішнього протиріччя. Після закріплення такого вжитку виникли інши переноси значення, які вже не мали спортивного характеру.

Улюбленими можна назвати переноси значення зі сфери спортивних ігор з м'ячем: *Ausputzer – «чистильник» від «гравець лінії оборони в футболі», Tormann – воротар, Libero – вільний захисник, Linksaußen – крайній лівий нападник, Rechtsaußen – крайній правий нападник, die gelbe/rote Karte zeigen – показати жовту/червону картку, Selbsttor/Eigentor – гол у свої ворота* тощо. Відповідаючи на питання про популярність професіоналізмів окремих видів спорту в загальновживаній мові, В.Хаубріхс зазначає, що найбільш численними є поняття легкої атлетики, перегонів, ігор з м'ячем, боксу, фехтування; менш численними визнаються терміни гімнастики, водного спорту та зимових видів спорту. Припущення про те, що на загальновживаний лексикон мови найбільше впливає термінологія тих видів спорту, що а) найбільш поширені; б) існують з більш давніх часів, ніж інші; в) не мають ані регіональної, ані календарної зумовленості чи специфікації; г) базуються на найбільш простій, поширеній загальновживаній лексиці, може вважати цілком імовірним.

Подальший розвиток досліджень окресленої проблематики вбачається у поглибленні аналізу лінгвокогнітивних механізмів неології на основі спортивної термінології, встановлення частотності і продуктивності переносів значення із

професійних мовних підсистем різних видів спорту та їх прагматичного потенціалу, питання поповнення фразеофонду одиницями професійної мови спорту, питання синонімії лексичних новоутворень. Привабливими видаються також когнітивно-прагматичні дослідження у міждискурсивній площині на «перехресті» спортивного, політичного, технічного, військового, медичного дискурсів та їхні кореляції з літературною мовою.

Література

Анисимова Т. В. Средства лексической экспрессии в публицистическом стиле // Слово в различных сферах речи. Межвуз. сб. науч. тр. Волгоград: ВГПИ им. А.С. Серафимовича, 1988.– С.79-85. *Дегтяренко В.С., Жестков С.Г.* Спортивна метафора в сучасному німецькому мас-медійному дискурсі // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2008. – С. 77-81. *Попов Р.В.* Русская спортивная терминология (На материале баскетбольной терминосистемы): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – Северодвинск, 2003. – 264 с. *Приходько А.М.* Концепти і концептосистеми в когнитивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 331 с. *Розен Е.В.* Новые слова и устойчивые словосочетания в немецком языке. – Л.: Просвещение, 1991. – 192 с. *Чудинов А.П.* Спортивная метафора в современном российском политическом дискурсе // Вестник ВГУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2001. – №2. – С.26-31. *Baranov A., Dobrovolskij D.* Kognitive Modellierung in der Phraseologie: Zum Problem der aktuellen Bedeutung // Beiträge zur Erforschung der deutschen Sprache / hrsg. von W.Fleischer, R.Grosse, G.Helbig, G.Lerchner. – Leipzig: Bibliographisches Institut, 1991. – Bd. 10. – S. 112-123. *Braun P.* Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. Sprachvarietäten. – Stuttgart, Berlin, Köln: 1998. – 264 S. *Mackensen L.* Die deutsche Sprache in unserer Zeit. – Heidelberg: Universitätsverlag, 1991. – 234 S. *Mehl E.* Jahn als Spracherzieher. Zum 200. Geburtstag des Turnvaters (* 11. August 1778 zu Lanz) // Wissenschaftliche Schriftenreihe Muttersprache. – Heft 9. – Klosterneuburg-Weidling: Verein Muttersprache, 1978. – S. 9-18.

ДІЛАЙ М.П.
(Національний університет „Львівська політехніка")

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТАКТИКИ ФОРМУВАННЯ „СВОГО КОЛА" У АНГЛОМОВНІЙ ПРОТЕСТАНТСЬКІЙ ПРОПОВІДІ

Одним з актуальних завдань сучасних комунікативно спрямованих лінгвістичних студій є дослідження комунікативної стратегії впливу та тактик її реалізації. Малодослідженим у цьому аспекті видається релігійний дискурс, основною комунікативною інтенцією, а, отже, і комунікативною стратегією якого вважаємо здійснення релігійно-мотивованого впливу на адресата. Об'єктом аналізу у цій статті є тактика формування „свого кола", яка полягає у конструюванні в свідомості віруючих образів *свого* по відношенню до вірувань певної релігійної громади та образів *чужого* по відношенню до інших релігійних вірувань. Як один із конкретних способів реалізації інтенційної програми релігійного дискурсу, тактика формування „свого кола" спрямована на досягнення ефекту самоідентифікації адресата. За свідченням психологів, саме самоідентифікація, тобто усвідомлення своєї приналежності до певної групи, викликає відчуття психологічного комфорту під час сприйняття тексту, а отже, збільшує шанси адресанта бути прийнятим, а відповідно, і його шанси ефективно здійснювати вплив.

Дана стаття присвячена виявленню та аналізу основних комунікативних прийомів та мовних засобів, за допомогою яких реалізується комунікативна тактика формування „свого кола" у англіканському релігійному дискурсі. Оскільки жанр